

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการตามสัญญาประกันภัยของ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (สำนักงาน คปภ.)¹

วชิราภรณ์ บุญน้อย²

อนุญาโตตุลาการคือ การระงับข้อพิพาทที่คู่กรณีตกลงกันเสนอข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้บุคคลภายนอกซึ่งเรียกว่า อนุญาโตตุลาการทำการพิจารณาชี้ขาด โดยคู่กรณีผูกพันที่จะปฏิบัติตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ สำหรับสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (สำนักงาน คปภ.) เป็นหน่วยงานของรัฐ ที่จัดให้มีกระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการ ภายใต้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 อันเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาททางแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับสัญญาประกันภัย ระหว่างผู้เอาประกันภัย ผู้รับประโยชน์ หรือผู้ได้รับความเสียหายตามสัญญาประกันภัย กับบริษัทประกันภัย ตามที่กำหนดรองรับไว้ในเงื่อนไขกรมธรรม์ประกันภัยทุกฉบับ เพื่อความสะดวกรวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม จึงกำหนดให้มีระเบียบสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ใช้บังคับในการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการของสำนักงาน คปภ. และสำนักงาน คปภ. ได้กำหนดให้ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการจะต้องเป็นผู้ที่ขึ้นทะเบียนเป็นอนุญาโตตุลาการของสำนักงาน คปภ. การขึ้นทะเบียนเป็นอนุญาโตตุลาการจึงได้มีการประกาศคุณสมบัติผู้มีสิทธิสมัครขอขึ้นทะเบียนเป็นอนุญาโตตุลาการ และข้อห้ามของผู้จะสมัครขอขึ้นทะเบียนเป็นอนุญาโตตุลาการ ดังนั้น ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการจึงควรเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญมีประสบการณ์อย่างมากทั้งในด้านการดำเนินกระบวนการพิจารณา ความรู้ทางด้านประกันภัยซึ่งมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนากฎหมายอย่างต่อเนื่องให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อนุญาโตตุลาการผู้ตัดสินคดีจะต้องมีคุณสมบัติในการทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการ มีความเป็นอิสระและความเป็นกลางทั้งในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินข้อพิพาท สำหรับกระบวนการอนุญาโตตุลาการตามสัญญาประกันภัยของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (สำนักงาน คปภ.) มีจุดประสงค์เพื่อความสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม และประหยัดค่าใช้จ่าย ในการดำเนินการเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการหรือการดำเนินกระบวนการพิจารณาจึงจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามความมุ่งหมาย และต้องเป็นอนุญาโตตุลาการ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการตามสัญญาประกันภัยของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (สำนักงาน คปภ.) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มณฑิลา ภักดีคง และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร. พันธุ์เทพ วิทิตอนันต์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คนพร จิตต์จรุงเกียรติ

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับคู่พิพาท และระบบอนุญาโตตุลาการ การดำเนินการของ อนุญาโตตุลาการมีอำนาจจะน้อยกว่าศาล จึงจำเป็นต้องมีศาลที่คอยช่วยให้กระบวนการพิจารณาของ อนุญาโตตุลาการดำเนินต่อไปได้อย่างสะดวกราบรื่น และช่วยให้คำชี้ขาดมีการบังคับต่อกันได้ หรือกรณีไม่ เห็นด้วยกับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ หรือคำชี้ขาดเข้าหลักเกณฑ์ในการขอศาลเพิกถอนคำชี้ขาด จึงมี ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการตามสัญญาประกันภัยของสำนักงาน คณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (สำนักงาน คปภ.) โดยมีปัญหาสำคัญด้าน กฎหมายที่ตั้งเป็นปัญหาการวิจัยนี้ว่า ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการ ตามสัญญาประกันภัยของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (สำนักงาน คปภ.) โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการ อนุญาโตตุลาการ เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการของประเทศไทย ต่างประเทศ และระหว่างประเทศ เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทด้วยวิธี อนุญาโตตุลาการตามสัญญาประกันภัยของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจ ประกันภัย (สำนักงาน คปภ.) และเพื่อหาข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทด้วยวิธี อนุญาโตตุลาการตามสัญญาประกันภัยของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจ ประกันภัย (สำนักงาน คปภ.)

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการของสำนักงาน คปภ. ซึ่งเป็น การระงับข้อพิพาทตามสัญญาประกันภัยมีปัญหาหลายประการ ซึ่งได้วิเคราะห์แล้วมีประเด็นปัญหา ดังต่อไปนี้

ประเด็นปัญหาแรกคือ ศาลที่มีเขตอำนาจในคดีประกันภัยนั้น เนื่องจากอนุญาโตตุลาการของ สำนักงาน คปภ. เป็นการดำเนินการนอกศาล จึงมีอำนาจน้อยกว่าศาล จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากศาล โดย ระเบียบของสำนักงาน คปภ. ไม่ได้บัญญัติเรื่องเขตอำนาจศาลไว้ เมื่อไม่มีบัญญัติไว้จึงต้องไปใช้ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ซึ่งมาตรา 9 กำหนดศาลที่มีเขตอำนาจ มี 5 ศาล คือ ศาลทรัพย์สิน ทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาค ศาล ที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาล ศาลที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการนั้นซึ่งศาลที่มีเขตอำนาจมี จำนวนมาก ซึ่งความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านประกันภัย ซึ่งมีการพัฒนากฎหมายอย่างต่อเนื่อง และเป็น เรื่องที่มีความเฉพาะของกฎหมาย เนื่องจากมีการออกคำสั่งนายทะเบียนของสำนักงาน คปภ. เพื่อบังคับใช้ หลายฉบับนั้น ศาลที่จะรับพิจารณาจึงควรมีความชำนาญ มีความเชี่ยวชาญในการพิจารณาให้ความ อนุเคราะห์ในการพิจารณาของอนุญาโตตุลาการด้วย จึงควรเป็นศาลที่มีความเฉพาะเจาะจง เมื่อมีคดี ประกันภัยลักษณะนี้ขึ้นสู่ศาล หรือเป็นเรื่องขอความร่วมมือในการให้ศาลให้อำนาจจะได้รวมไว้ที่ศาลเดียว หรือการบังคับหรือเพิกถอนคำชี้ขาด หากมีศาลโดยเฉพาะศาลจะได้มีตัวอย่างหรือลักษณะคดีไว้เป็นพื้นฐาน เพื่อจะได้พิจารณาในเรื่องต่อไปได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ปัญหาการตั้งอนุญาโตตุลาการ เนื่องจากการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการตามสัญญา ประกันภัยของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (สำนักงาน คปภ.) ได้กำหนดวิธีการตั้งอนุญาโตตุลาการไว้ในระเบียบสำนักงาน คปภ. ว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ ข้อ 17 และข้อ 18 ให้คู่พิพาทเลือกอนุญาโตตุลาการจากรายชื่อในทะเบียนอนุญาโตตุลาการของสำนักงาน คปภ. ซึ่งจำนวนอนุญาโตตุลาการมีทั้งกรณี 1 คน และ 3 คน ซึ่งคู่พิพาทไม่สามารถตกลงกันเลือกอนุญาโตตุลาการให้ตรงกันได้ และเมื่อไม่สามารถเลือกตรงกันได้ก็ต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลพิจารณามีคำสั่งให้ว่าจะตั้งผู้ใดเป็นอนุญาโตตุลาการ ซึ่งจะทำให้เสียเวลาและเสียค่าใช้จ่าย สำนักงาน คปภ. จึงต้องมีแนวทางอื่นๆ เพื่อเสนอแนะให้คู่พิพาทมีทางเลือกเพิ่มมากขึ้น และจงใจให้คู่พิพาทตกลงใช้วิธีการเลือกอนุญาโตตุลาการเพิ่มมากขึ้น และคู่พิพาทเห็นว่าผู้ที่เลือกให้นั้นมีความเป็นกลาง น่าเชื่อถือ และจะได้อนุญาโตตุลาการที่มาทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี รวดเร็ว และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

ปัญหาเรื่องคุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการ โดยตามระเบียบสำนักงาน คปภ. ว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 21 กำหนดว่า ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการให้อนุญาโตตุลาการเปิดเผยถึงข้อเท็จจริงอันอาจทำให้คู่พิพาทเกิดความสงสัยอันควรในความเป็นอิสระและความเป็นกลาง ซึ่งอนุญาโตตุลาการจะต้องตั้งตนในการทำหน้าที่ด้วยความเป็นอิสระและความเป็นกลาง และต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติของตนให้คู่พิพาททราบ เพื่อแสดงถึงความเป็นอิสระและความเป็นกลาง ซึ่งอาจเป็นข้อที่นำไปสู่การเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้ เพราะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยศาลสามารถหยิบยกขึ้นมาเองได้ ซึ่งอาจต้องมีหลักเกณฑ์ให้อนุญาโตตุลาการแถลงเปิดเผยข้อเท็จจริงถึงคุณสมบัติ ประวัติการทำงาน ประวัติส่วนตัวที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับคู่พิพาท เพื่อแสดงความเป็นอิสระและความเป็นกลางของตนให้คู่พิพาททราบ

ปัญหาประการสุดท้ายคือ ระยะเวลาการมีคำชี้ขาดเป็นเรื่องที่สำคัญ เนื่องจากคู่พิพาททุกฝ่ายย่อมประสงค์จะทราบว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการนี้จะใช้ระยะเวลาดำเนินการเท่าใดกว่าจะทราบผลคำชี้ขาด จึงควรมีกำหนดระยะเวลาให้ทราบ ซึ่งตามระเบียบสำนักงาน คปภ. ว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 32 ได้กำหนดระยะเวลามีคำชี้ขาดไว้ว่า คำชี้ขาดจะต้องทำให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาเก้าสิบวันนับแต่กระบวนการตั้งอนุญาโตตุลาการเสร็จสิ้นลง ถ้ามีเหตุจำเป็นให้เป็นดุลพินิจของอนุญาโตตุลาการที่จะขยายเวลาออกไปได้อีกตามสมควร ซึ่งการดำเนินการส่วนใหญ่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในเก้าสิบวันได้ ด้วยปัญหาแวดล้อมต่างๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ควรกำหนดระยะเวลาใหม่โดยให้เป็นไปแนวทางเดียวกับสถาบันอนุญาโตตุลาการอื่นๆ และสามารถเป็นระยะเวลาที่ปฏิบัติได้จริง เป็นระยะเวลาที่ทราบผลอย่างแน่นอน มิใช่มีการเลื่อนเวลาออกไปอีก เพราะความล่าช้าอาจสร้างความไม่เป็นธรรมให้เกิดขึ้น

จากการศึกษาได้พบปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

ปัญหาเรื่องศาลที่มีเขตอำนาจในคดีประกันภัย ควรมีการกำหนดเขตอำนาจศาลให้น้อยลง เป็นการเฉพาะเจาะจง และกำหนดเป็นศาลที่มีความเชี่ยวชาญ มีความชำนาญในคดีแพ่งด้านการประกันภัยโดยตรง

จะได้มีดุลพินิจไปในแนวทางเดียวกัน จึงเห็นควรให้กำหนดคดีเฉพาะด้านประกันภัยให้อยู่ในเขตอำนาจศาลที่พิจารณาคดีทางแพ่งมากกว่าศาลทรัพย์สินทางปัญญา ดังนั้นจึงเสนอแนะให้แก่ไขพระราชบัญญัติ อนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 9 คัดศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง และศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาคออกไป เป็นว่า “ให้ศาลที่มีการพิจารณาชั้น อนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาล หรือศาลที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือ ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการนั้น เป็นศาลที่มีเขตอำนาจ”

ปัญหาการตั้งอนุญาโตตุลาการ การตั้งอนุญาโตตุลาการโดยให้คู่พิพาทเลือกอนุญาโตตุลาการกันเองนั้น ย่อมมีโอกาสนี้จะไม่ตรงกัน จึงควรมีแนวทางให้คู่พิพาทสามารถตกลงกันใช้วิธีการอื่นในการแต่งตั้ง อนุญาโตตุลาการเพิ่มมากขึ้น และเป็นทางเลือกที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย และเสียเวลาน้อยที่สุด จึงเสนอแนะให้เพิ่มเติม วิธีการเลือกอนุญาโตตุลาการในระเบียบของสำนักงาน คปภ. เพิ่มเติมในข้อ 18 และข้อ 19 อีกหนึ่งวรรค เพื่อให้เป็นทางเลือกแก่คู่พิพาทเพิ่มเติมว่า “คู่พิพาทตกลงกันให้สำนักงาน คปภ. เป็นผู้แต่งตั้ง อนุญาโตตุลาการผู้จะวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทให้ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความเป็นอิสระ และความเป็นกลางของ บุคคลที่จะได้รับการตั้งเป็นอนุญาโตตุลาการ”

ปัญหาคุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการ อนุญาโตตุลาการผู้ตัดสินคดีย่อมต้องมีคุณสมบัติตามที่ สำนักงาน คปภ. กำหนด มีความเป็นธรรม โดยมีความเป็นอิสระและมีความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นอนุญาโตตุลาการ จึงควรที่คู่พิพาทจะตรวจสอบอนุญาโตตุลาการเบื้องต้น และอนุญาโตตุลาการควร ตรวจสอบตนเองว่ามีความพร้อมจะทำหน้าที่หรือไม่ จะให้ความเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ จึงเสนอแนะว่า ในวันนัดพิจารณาคดีแรกที่ทุกฝ่ายมาพบกันควรกำหนดให้อนุญาโตตุลาการมีการแถลงให้ทราบถึงข้อสงสัยที่คู่พิพาทมี หรืออนุญาโตตุลาการได้ตรวจสอบตนเองแล้วแถลงให้คู่พิพาททราบและสอบถามคู่พิพาท ในวันนัดเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ และควรมีการจัดทำประมวลจริยธรรมของอนุญาโตตุลาการของ สำนักงาน คปภ. เพื่อให้อนุญาโตตุลาการทุกคนศึกษาและปฏิบัติจะได้เป็นหลักการในการพึงปฏิบัติตน เบื้องต้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณา

สุดท้ายปัญหาเรื่องระยะเวลาที่มีคำชี้ขาด คู่พิพาทที่มาดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องการทราบ ระยะเวลาดำเนินการและระยะเวลามีคำชี้ขาด จึงควรกำหนดระยะเวลาให้ชัดเจน โดยระยะเวลาที่กำหนดนั้น เป็นระยะเวลาที่ปฏิบัติได้จริง จึงเสนอแนะให้แก่ไขระเบียบสำนักงาน คปภ. ว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ ข้อ 32 เป็นว่า

“ให้อนุญาโตตุลาการส่งร่างคำชี้ขาดภายใน 45 วัน นับแต่วันปิดการพิจารณา หรือครบกำหนด แถลงการณ์ปิดคดี แต่ทั้งนี้คำชี้ขาดจะต้องทำให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา 180 วัน นับแต่กระบวนการตั้ง อนุญาโตตุลาการเสร็จสิ้นลง ถ้ามีเหตุจำเป็นให้เป็นดุลพินิจของอนุญาโตตุลาการที่จะขยายระยะเวลาออกไป ได้อีกตามสมควร”

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

กลุ่มอนุญาโตตุลาการ กลุ่มงานระงับข้อพิพาท,คู่มือการปฏิบัติงานด้านอนุญาโตตุลาการ สำนักงาน คปภ.,
กรุงเทพมหานคร, (2563)

ไชยวัฒน์ บุญนาค,อนุญาโตตุลาการ ทฤษฎีและปฏิบัติ,พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม,กรุงเทพมหานคร, โรง
พิมพ์เดือนตุลา ,(2554)

มณฑล อรรถบดินทร์,นี้แหละคืออนุญาโตตุลาการ,กรุงเทพมหานคร,โรงพิมพ์เดือนตุลา,(2565)

อนันต์ จันทโรภากร, รวมบทความ ข้อบังคับ ข้อตกลงระหว่างประเทศ กฎหมาย และคำพิพากษาศาลฎีกา
เกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการ ฉบับที่ 15 ปี สถาบันอนุญาโตตุลาการ, สถาบันอนุญาโตตุลาการ
สำนักงานศาลยุติธรรม ,โรงพิมพ์พิชิตการพิมพ์, (2549)

วิทยานิพนธ์

กฤตพร เจริญกุล รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, “ปัญหาการตีความและการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับ
ความรับผิดชอบของผู้ค้าประกัน : ศึกษากรณีการให้สินเชื่อเช่าซื้อรถยนต์ของธนาคารพาณิชย์”.

<http://dspace.spu.ac.th/bitstream/>

โกวิทย์ สุขรื่องช้าง,การวินิจฉัยข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน, [https://legal.oop.cmu.ac.th/wp-
content/uploads/2017/01/KM_Punish_4.pdf](https://legal.oop.cmu.ac.th/wp-content/uploads/2017/01/KM_Punish_4.pdf),

ชีพ จุลมนต์,ความเป็นกลางและความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีภายใต้หลักนิติธรรม
,https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1156

ณัฐฉา จันทศรีบุตร, ปัญหาทางกฎหมายในการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ : ศึกษา เฉพาะกรณี
กีฬาฟุตบอลอาชีพ, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
ปริดิ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, หน้า 5. , 40-42.

วรุฒิ ศรีศรี, การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration). <http://www.thaibma.or.th/pdf/Article/Arbitration.pdf>.

สมชัย ทิชาอุดมกร, การรับฟังพยานหลักฐาน อนุญาโต, <https://tai.coj.go.th/th/file/get/file>

สวัสดิ์คนน์ อินพรม, “การกำหนดให้มีอนุญาโตตุลาการชี้ขาดข้อพิพาทในทางปกครอง”. วิทยานิพนธ์ นิติสา
สตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, (2556). หน้า 35-36.

อานนท์ ไทยจำนง, “ปัญหาและแนวทางการใช้สัญญาอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับ ยุติข้อพิพาทในงาน
ก่อสร้าง กรณีสัญญาก่อสร้างงานราชการ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา
วิศวกรรมโยธา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, หน้า 13.

กลุ่มอนุญาโตตุลาการ,กระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการ ความเป็นมา,

<https://www.oic.or.th/sites/default/files/arbitrator-file/khwaamepnmaanuyaaot.pdf>.

กลุ่มอนุญาโตตุลาการ,กระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการ ความเป็นมา,

<https://www.oic.or.th/sites/default/files/arbitrator-file/khwaamepnmaanuyaaot.pdf>.

กองกฎหมายไทย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, บทความ กฤษฎีกา กัส ปีที่ 13 ฉบับที่ 14 กุมภาพันธ์
2560 (5/2560)

ข้อบังคับว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ ศูนย์อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศสิงคโปร์ SIAC Rules ฉบับที่ 6
วันที่ 1 สิงหาคม 2559

สถาบันอนุญาโตตุลาการ, การระงับข้อพิพาททางเลือก ช่วยยุติปัญหาโดยไม่จำเป็นต้องผ่านศาล ,

<https://thac.or.th/>

อนุญาโตตุลาการ, สถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักงาน คปภ., <https://www.oic.or.th/th/consumer/law/arbitration>